

Дитяча агресія: чому виникає й як діяти батькам та особам, які їх замінюють

Відчуття злості / агресії є природною людською емоцією, яка може виникати у відповідь на порушення особистих кордонів або ж на загрозу безпеки.

Дорослі нерідко плутають два поняття: агресивність та агресивну поведінку і сприймають прояви останньої як ознаку невихованості або протесту. Натомість батькам важливо зрозуміти, що за такою поведінкою нерідко прихована потреба дитини в увазі, захисті та визнанні, відновленні її власних кордонів і часто – в допомозі.

Отже, **агресивна поведінка** – це фізична чи вербальна реакція, спрямована на подолання небезпеки, яку може відчувати людина.

Агресивність, на відміну від агресивної поведінки, – є рисою характеру, що виражається у ворожому ставленні до людей, тварин, навколишнього світу.

Агресивне ставлення до людини та відповідні дії щодо неї не завжди спричинені об'єктивними обставинами і не можуть бути виправданими.

Прояви агресії у дитини

Існує вісім основних видів агресивних дій:

- 1 фізична – активна – пряма (наприклад, нанесення ударів, побиття чи поранення людини тощо);
- 2 фізична – активна – непряма (псування чужих речей, створення небезпечних ситуацій для людини тощо);
- 3 фізична – пасивна – пряма (прагнення фізично перешкодити іншій людині досягти бажаної для неї мети, протест проти неї та її дій тощо);
- 4 фізична – пасивна – непряма (відмова від виконання необхідних завдань та ін.);

- 5 вербальна – активна – пряма (вербальна образа з приниженням людини тощо);
- 6 вербальна – активна – непряма (поширення пліток чи наклепів про людину та ін.);
- 7 вербальна – пасивна – пряма (відмова розмовляти з людиною, відповідати на її запитання тощо);
- 8 вербальна – пасивна – непряма (відмова від пояснень, захисту людини від незаслуженої критики тощо).

Агресія дитини може бути спрямована:

- **на себе** (аутоагресія) – умисне самоушкодження, відмова від їжі або надмірне її споживання, негативне висловлювання про себе, вживання психоактивних речовин тощо;
- **на інших** – завдання шкоди людям або тваринам, пошкодження майна.

Причини агресивної поведінки дитини

Агресивна поведінка дитини може бути зумовлена різними факторами. Важливо розуміти, що агресія часто є способом демонстрації проблем чи потреб дитини, що також може бути реакцією на пряму або опосередковану загрозу, тому слід розуміти, що це зазвичай не просто «погана» поведінка. Отже, причинами агресивних проявів у дитини можуть стати такі фактори:

- постійні конфлікти в сім'ї, сварки між батьками або членами родини;
- нерозуміння дитини, нехтування найближчим оточенням її потребами;
- агресивна поведінка членів сім'ї між собою, зокрема домашнє насильство;
- надмірні вимоги до дитини або ж навпаки ігнорування її поведінки;
- надмірний контроль та порушення особистих кордонів дитини;
- стресові або травмувальні події (розлучення батьків, переїзди, втрата близької людини тощо);
- труднощі у навчанні, конфлікти з однокласниками або вчителями;
- характерологічні особливості (наприклад, імпульсивність, відсутність внутрішнього контролю тощо);
- реакція на зміни та невизначеність;
- реакція на незадоволені потреби.

Ознаки агресивної поведінки відповідно до віку дитини

У дошкільному віці дитина може проявляти агресію через незадоволення базових потреб, порушення безпеки тощо, переважно у фізичній формі: удари, кидання предметів, кусання, крики, істерика, протести.

У шкільному середовищі агресія перш за все пов'язана з досягненнями, оскільки дитина сприймає себе через власну діяльність, ставлення до неї, систему оцінок і ранжування. На тлі конкуренції агресія може спрямовуватися на тих, хто здається більш успішним у навчанні та визнанні дорослими. Також причиною агресії може стати вимога дотримуватися певних правил. Зазвичай це відбувається в молодшому шкільному віці, наприклад, коли дитина хоче гуляти, а змушена бути уважною на уроці або готувати домашні завдання. Ще один важливий фактор агресії – інтенсивний режим, в якому замало вільного часу, дитина не має змоги розслабитися, а дорослі, на жаль, часто недооцінюють гру як спосіб відновлення та відпочинку дитини. Якщо у дитини шкільного віку нервова система виснажена, агресія може вибухнути майже безпричинно. Її ймовірні ознаки такі: ненормативна лексика, крик, істерика, протести, відмова щось виконувати, ігнорування правил та загальноприйнятих норм поведінки, пошкодження власних або чужих речей, тілесних ушкоджень собі чи іншим.

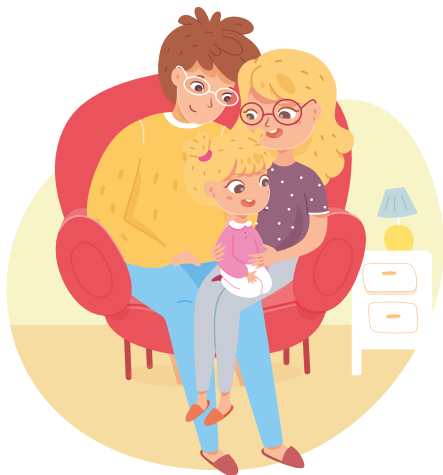

Підліткова агресія може бути спричинена внутрішнім дискомфортом та невмінням стримувати власні емоції; може по-різному проявлятися залежно від індивідуальних особливостей підлітка, характеру і взаємин у родині. Також агресія може бути спричинена тривогою, злістю, пригніченим станом або неможливістю контролювати ситуацію або впливати на неї. Підлітки можуть проявляти її в більш складних формах у порівнянні з молодшими дітьми, зокрема, демонструвати у взаєминах із ровесниками деструктивну або ризиковану поведінку, в тому числі зовнішні прояви поведінки суїцидальної, ігнорувати авторитет батьків та / або вчителів, не стримувати спалахів гніву тощо.

Що робити батькам, якщо дитина поводиться агресивно

Дорослі – це точка опори дитини, тож батьки та особи, які їх замінюють, мають докласти максимум зусиль, аби в складних ситуаціях її підтримати та вчасно їй допомогти.

Дійте помірковано. Ви будете здатні допомогти лише в емоційно стабільному стані. Не обговорюйте будь-яких ситуацій і не розпочинайте розмову, коли вами керують емоції. Слід заспокоїтися, відволіктися, у зручний для вас спосіб відновити власний ресурс і лише потім розмовляти з дитиною.

Знайдіть «подразник». Визначте причину агресивної поведінки дитини. Це може бути втома, відчуття голоду, стрес через переїзд, конфлікти з однолітками тощо. Зауважте, що часто дитина не в змозі зрозуміти своїх проблем і потреб, тож саме ви маєте допомогти їй у цьому.

Знайдіть разом вихід із ситуації. Не сваріть дитину за емоції. Скажіть, що їх прояв – природний, що так буває з кожним. Разом обговоріть ситуацію, запропонуйте варіанти розв'язання проблеми. Важливо робити це спокійно, без крику чи осуду, щоби дитина почувалася в безпеці і відверто говорила з вами.

Якщо відчуваєте, що не можете впоратися з проблемою самотійно, зверніться по допомогу до психолога. Але неодмінно обговоріть із дитиною свій намір та поясніть, чому саме фахівці зможуть їй допомогти, якщо вона щиро розкаже їм про себе і про те, що її непокоїть.

Якщо дитина зазнала агресії з боку однолітків

Частіше за все кривдники і постраждалі виявляються одразу, однак допомоги потребують обидві сторони – це мають розуміти дорослі кожної зі сторін. Як би не було складно, вони мають докласти зусиль до розмови, роз'яснень і владнання ситуації.

Будьте всюди й завжди підтримкою й захистом для своїх дітей. Ніколи не обговорюйте їхню поведінку в присутності інших, не сваріть і не критикуйте. Якщо дії вашої дитини були помилковими, обговорюйте дії, а не дитину. Намагайтеся розібратися, а не критикувати. З'ясуйте причини її вчинку. Подумайте разом, як вирішувати конфліктні ситуації конструктивним шляхом. Позитивний приклад дорослих у вирішенні складних ситуацій допомагає дітям справлятися з викликами.

ПОРУЧ

Індивідуальну та безоплатну консультацію психолога можна отримати у проєкті **ПОРУЧ**, заповнивши онлайн-форму

<https://forms.gle/7f7G32nqUGvKLQN4A>.

Психолог сконтактує з вами у найближчий час.

Авторки: Пашко Наталя, Козлова Анна

Твоя думка

ВАЖЛИВА
Залиш свій відгук

ТУТ

unicef
для кожної дитини

 ВОЛОНТЕР
Всеукраїнський громадський центр

Більше цікавих
та корисних
матеріалів —
у **Спільноті**

© ВГЦ «Волонтер», 2024

© Представництво Дитячого
фонду ООН (ЮНІСЕФ)
в Україні, 2024